

II RIIGIKOGU

3. istungjärk.

Protokoll nr. 83 (22).

1924. a.

II Riigikogu koosolek 3. aprillil 1924 a.
kell 10 hom.

Kokku on tulnud 84 Riigikogu liiget.
Walitsuse looshis: wälisminister **O. Strandman**, rahaminister **K. Baars**, põllutöeminister **A. Kerem**, sõjaminister **O. Amberg**, haridusminister **H. B. Rahamägi**, haridusministri abi **F. Mikkelsaar**, haridusministeeriumi kooliosakonna juhataja **G. Ollik**.

Wälisestajate looshis: Daani peakon-
sul **J. Chr. Johansen**.

P ä e w a k o r d :

1. Wabariigi Walitsuse wastamine Riigikogu liigete **O. Köster'i**, **R. Penno** ja **A. Kütt'i** arupärimise peale wõrandatud maade eest tasumaksmise küsimuse kohta.

2. Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele töötellimiste wäljamaale andmise pärast.

3. Saksa-Balti erakonna Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele maaseaduse § 11 ja § 12 põhjal wõrandatud inwentaari eest tasumaksmise asjus.

4. Riigi 1924 a. eelarwe — II lugemisel.

Koosolekut juhatab esimees **J. Tõnisson**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Wain**.
Koosolek algab kell 10.30 min. hom.

1. Päewakorra Juhataja **J. Tõnisson**: Awan Riigikogu koosoleku. Päewakord on Riigikogu liigetele kätte saadetud. Päewakorra muutmise kohta ettepanekuid ei ole. Loen päewakorra kätte saadetud kujul wastuwõetuks.

2. Wabariigi Walitsuse wastamine **O. Köster'i**, **R. Penno** ja **A. Kütt'i** arupärimise peale wõrandatud maade eest tasumaksmise küsimuse kohta.

Põllutöeminister **A. Kerem**: Wäga lugupeetud Riigikogu liikmed! Riigikogu poolt 20. detsembril möödäläinud aastal wastuwõetud Riigikogu liigete **O.**

Köster'i, **R. Penno** ja **A. Kütt'i** poolt esitatud arupärimise puhul on minul au Wabariigi Walitsuse nimel järgmist ette kanda.

Nimetatud arupärimises käsitatud asjaolud on pärit I kui ka II Riigikogu aegsete Wabariigi Walitsuste tegewuse ajast, mille pärast arupärimises puudutatud küsimusi peaasjalikult informatsiooni mõttes käsitada wõin.

On tõsi, et mitmel juhtumisel, alates 1921 a. Wabariigi Walitsuse teadmisel ja otsustel endistele mõisaomanikkudele — wäljamaalastele, awanse on antud — maakorralduse peawalitsuse deposiidi arwelt, neilt maaseadusega wõrandatud waranduste arwel — kogusummas umbes 3½ miljonit. Uhe sarnase otsuse puhul loeme motiivides sõna-sõnalt järgmist: „Arwesse wõttes: 1) et mõisa majapidamine, peale metsa ja osa renditalude, on endise omaniku kasutada, 2) et endine omanik majapidamise kordaseadmiseks kulusid on kandnud, 3) et mõisa ülewõtmisel riigi kätte praegusele pidajale inwentaari, kui ka teiste tööde eest tasu tuleb maksta, 4) eriti weel seda, et endise omaniku raske majanduslik seisukord, — nagu seda härra wälisministrile **N.....** saadiku kaudu on awaldatud — majapidamise peale halwasti mõjub ja ka soowimata wälispoliitilisi sekeldusi wõib tekitada, millega härra wälisminister Wabariigi Walitsust tutwustas, siis wõiks maakonna peawalitsuse deposiidi arwel awansina wälja maksta **Mrk. ....** maaseadusega wõrandatud, kuid senni ülewõtmata waranduste arwel.“

Eelmine Wabariigi Walitsus, peale selle, kui üldine arwamine selgus, et maaseadusega wõrandatud maade tasuküsimus kiires korras lahendamisele tuleb wõtta, otsustas awanside maksmist wäljamaalastele lõpetatuks lugeda, kunni tasuküsimuse äraotsustamiseni Riigikogu poolt. Praegune Wabariigi Walitsus asub selles küsimuses samal seisukohal.

Juhataja **J. Tõnisson**: Arupärijate poolt seisukoha wõtmiseks on sõna rkl. **Köster'il**.

O. Köster (as.): Asunikude, riigirentnikkude ja väikepõllupidajate Riigikogu rühm leiab, et eelmistel Wabariigi Walitsustel seaduslikku alust ei olnud summade väljamaksimiseks väljamaalastele wõrandatud mõisade eest. Et aga ka praegune Wabariigi Walitsus selle teguviisi ebaõigeks on tunnistanud, ühtlasi tarwilikuks pidades wastawate seaduste väljaandmisega seda küsimust üldse kiire korras lahendada, siis on arupärijad Wabariigi Walitsuse seletusega rahul.

3. Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele töötellimiste väljamaale andmise pärast.

(Arupärimise-ettepaneku tekst:

„Sõjaministeeriumi poolt on suurem tellimine side alal Rootsi „Erikson'i“ firmale antud, kuna Tartu telefoniwabriku pakkumine tagasi lükati. Tartu telefoniwabrik on „Erikson'i“ firmaga wõisteldes suuremaid tellimisi naaberriikidelt: Lätilt, Leedult ja Soomelt saanud, mis kõik korrapäraliselt ja tellijate täit rahulolemist ära teenides on täidetud. Selletõttu on täiesti arusaamatu, et Eesti, kellel oma riigis sarnane ettevõtte olemas, tellimise väljamaale annab, liiategi praeguse tööpuuduse ja üldise majandusliku kitsikuse ajal.

Kuna kuuldawasti „Erikson'i“ pakkumine hinna poolest odavam olnud, peab oletama, et wiimase poolt sõjaministeeriumile esitatud kalkulatsioonid oma lihtsama konstruktsiooni poolest lahku läksid Tartu telefoniwabriku omadest ja wiimane, kui temale need asjaolud ja väljamaa firma hind teatawaks oleks tehtud, oleks oma kalkulatsioonid rewideerimisele wõtnud.

Rahwamajanduslikult on otstarbekohasem kodumaa ettevõtetele tellimisi anda ka siis, kui hind väljamaa omadest weidi kallim peaks tulema.

Nõuame Wabariigi Walitsuselt seletust:

1) Missugustel põhjustel on sõjaministeeriumi poolt tellimine, mida kodumaal oleks wõidud täita, väljamaale antud?

2) Kas kawatseb Wabariigi Walitsus

edaspidistel tellimistel samade põhimõtete järele talitada?

Tallinn, 4. märtsil 1924 a.

(Allkirjad) A. Jõeäär,
J. Wain,
L. Johanson.“)

A. Jõeäär (sd.): Wäga lugupeetud herrad rahwasaadikud! Käesolew arupärimine puudutab küsimust, millel on põhimõtteline tähtsus, eriti praeguse majandusliku kriisi ajajärgul. Sõjaministeeriumi poolt on suurem tellimine side alal Rootsi „Erikson'i“ firmale antud, kuna Tartu telefoniwabriku pakkumine tagasi lükati.

Tartu telefoniwabrik on „Erikson'i“ firmaga wõisteldes suuremaid tellimisi naaberriikidelt Lätilt, Leedult ja Soomelt saanud, mis kõik korrapäraliselt ja tellijate täit rahulolemist ära teenides on täidetud. Selle tõttu on täiesti arusaamatu, et Eesti, kellel oma riigis sarnane ettevõtte olemas, tellimise väljamaale annab, liiategi praeguse tööpuuduse ja üldise majandusliku kitsikuse ajal.

Meie rühm leiab, et majanduslikult otstarbekohasem on kodumaa ettevõtetele tellimisi anda, ka sarnastel juhtumistel, kui hind väljamaa omadest weidi kallim wõib olla. Sellepärast oleks waja, et Wabariigi Walitsus seletaks 1) missugustel põhjustel on sõjaministeeriumi poolt tellimine, mida kodumaal oleks wõidud täita, väljamaale antud? 2) Kas kawatseb Wabariigi Walitsus edaspidistel tellimistel samade põhimõtete järele talitada? Sellepärast panen ette arupärimist wastu wõtta.

Juhataja J. Tõnisson: (Häälataks.) Selle arupärimise-ettepaneku wastuwõtmise poolt on antud 20 häält, sellega ei ole Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele töötellimiste väljamaale andmise pärast, mitte tarwilikku häältearwu saanud, ning langeb sellega ära.

4. Saksa-Balti erakonna Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele maaseaduse § 11 ja § 12 põhjal wõrandatud inwentaari eest tasumise asjus.

C. Schilling (sks.) (kannab ette arupärimise-ettepaneku):

„1919 a. maaseadus määrab §§ 11 ja 12 põhjal kindlaks need põhijooned, mille alusel tuleb tasuda wõrandatud

inwentaar. Elawa inwentaari hindamisel peab aluseks wõtma 1914 a. turuhinnad, eluta inwentaari juures on mõõduandew ostuhind wastawa wananemise protsendi mahaarwamisega. 1914 a. hinnad elawa inwentaari kohta nimetatakse Wene rublades. Niisamuti tuleb ka eluta inwentaari kohta tarwitada hindu Wene rublades, sest omandati suurem osa wiimast inwentaari enne Eesti marga liikwele laskmist. Tasu õiendamine sünnib Eesti markades, seega on paratamata Wene rublades antud hindade ümberarwamine. Maaseadus ise ei sisalda selle küsimuse lahendamiseks mitte ühtegi määrust. Alles 28. jaanuaril 1920 a. walitsuse poolt wäljaantud maa-reformi teostamise määrused wõtawad ses küsimuses seisukoha. § 30 määrab: „Hindamisel juhtnööriks wõtewad Eesti margakursi määrab kindlaks iga aasta suurmajapidamise likwidatsiooni ajaks Wabariigi Walitsus, aluseks wõttes Eesti marga selleaegset keskmist sisemaalist ostujõudu.“ 1921 a. muutis Wabariigi Walitsus selle paragrahwi ja andis temale järgmise redaktsiooni: „Elawa inwentaari hinna ja endiste omanikkude poolt Wene rublades omandatud eluta inwentaari hinna määramine sünnib Wene rublades. Rublad arwatakse ümber Eesti markadesse põllutöoministeriumis Wabariigi Walitsuse poolt suurmaapidamise likwidatsiooni aluseks wõtewad Eesti margakursi põhjal.“

M ä r k u s. Likwidatsioonil aluseks wõtewad Eesti margakursi määrab kindlaks iga aasta Wabariigi Walitsus („Riigi Teataja“ nr. 32 — 1921 a.).

Mõlema redaktsioonide wahe seisab selles, et esimene kirjutab ette, et ümberarwamise Kursi wäljaarwamiseks tuleb mõõduandwaks pidada Eesti marga sise-maalist ostujõudu, kuna teine redaktsioon ei paku mingisugust juhtnööri ümberarwamiseks. See wahe on aga ainult näiline, sest põhipanewa tähtsusega on maaseadus ise; wiimane kirjutab ette, et peab tasutama 1914 a. turuhind resp. omandamishind. See tähendab — olulist wahet mõlema redaktsioonide wahel ei ole. Maaseaduses määratud hindade kättesaamiseks tuleb Wene rubla sarnaselt ümber hinnata, et tasusummad Eesti markades wastaksid Wene rubla tõelisele wäärtusele. On waja seega Eesti marka wõrrelda kuldrubla. Elawa inwentaari kohta on see ilma seletuseta arusaadaw, sest maaseadus läheb wälja 1914 a. hin-

dadest. Samuti peab ka eluta inwentaari kohta maksma seesama eeldus, sest ta omandati, pea erandita, enne ilmasõda.

See põhimõte ei ole tänini inwentaari tasumise asjus ette wõetud ümberarwamise kursi kindlaksmääramisel sugugi teostamist leidnud. Määrusega 31. III. 1920 a. wõttis walitsus wastu kursi 1:20, mis oli maksew 1920 a. peale, järgnewatel aastatel kinnitawad määrused 22. IV. 1921 a., 28. IV. 1922 ja 13. IV. 1923 a. wahekorra 1:40. Nimetatud ümberarwamise kursid pole kunagi wastanud Wene rubla ja Eesti marga tõelisele wahekorrale, waid on liig madalad. Seda tõendawad juba kuldrubla noteerimised. Ümberarwamise wõrdarwu 1:20 kindlaksmääramise ajal oli isegi walitsuse poolt kinnitatud ametlik kuldwäärtuse noteerimine (börsekursi sel ajal ei olnud) 1:37,5, see on peatselt kahekordne. Erawiisil kaubeldi kulda sel ajal 1:70. Järgnewatel aastatel Eesti marga langemise tõttu halwenes see wahekord weel enam ja on praegu Tallinna börse noteerimise järele 1:188 jõudnud, kuna tema aga inwentaari tasumisel juba 3-e aasta kestes on peatama jäänud 1:40. Walitsus ei ole põhjendanud omi ümberarwamise kurse. On teadmata, kas on ta wälja läinud mingisugustest tõeliste hindade arwestamisest. Igatahes jätawad kindlaksmääratud wõrdarwud mulje, et nad wõetud ilma tõeliste alusteta. Ainukene põhimõte näib olewat riigi maksukohustusi võimalikult alla suruda, sest ei ole vähematki kahtlust selleks, et ümberarwamise koeffitsient on määratud liialt soodsana Eesti waluu-tale. Wastawatel aastatel ei wõidud kauge- ltki mitte 20 resp. 40 E. marga eest seda osta, mida eelsõja ajal ühe rublaga. Näiteks, selgub hindamisprotokollide põhjal 25 mõisa kohta, mille inwentaar 1921 a. riigi poolt üle wõeti, et 565 hobuse keskmine tasuhind oli 3.250 Emk. 1922 a. andsid 23 protokollid 298 hobuse kohta kesk- mise hinna 2.890 Emk. ja 1923 a. 27 mõisa ülewõtmise aktide järele makseti riigi poolt 413 hobuse eest keskmiselt 3.180 Emk. Siin on arwesse wõetud ainult kõr- gema ümberarwamise põhjarwuga aastad. 1920 a. langeb tasuhind 80-ne mõisa wõrdlusmaterjaali alusel alla 2.000 Emk. ühe wõõrandatud hobuse eest. Üldiselt on aga teada, et neil aastail keskmist töö- hobust ei olnud waba müügil mitte wõi- malik omandada alla 20—30.000 Emk. Sarnased rängad kahjud on seletatawad mitte üksi ülewõtmise komisjonide liiga

madala hindamisega, waid langewad ühtlasi ka suurelt osalt ümberarwamise kursi ebaõige normeerimise arwele. Weel lõikawamalt paistab silmas riikliku kursi äärmine ebaõiglus seemnewilja tasumises. Wõrdarwe 1:40 tõttu hinnati ülewõetud rukkipuud 40 ja suiwiljapuud 30 Emk. Ei tarwitse wähematki tõendust, et siin walitseb karjuw wastolu turuhindadega, isegi siis, kui meie arwesse wõtame wiimast aastal ettetulnud wiljahindade langust wõrreldes 1921 ja 1922 aastatega. Mõisaomanikud, kellele sarnaste ümberarwamise kurside alusel arwestatud inwentaari tasuga kõige rängem kahju tehtud, on püsiwalt püüdnud, üksikult ja endi esituse kaudu, endi õigust kätte saada ja wõrdarwe nõutada, mis wõimaldaks neile maaseaduse §§ 11 ja 12 nõuetele wastawa tasusaamise. Endi nõudmiste põhjendamiseks on kogutud rikkalik materjaal. Õige wahekorra leidmiseks Wene rubla ja Eesti marga wahel tuleb wõrrelda eelsõja ajal makswusel olnud hindasid praegu tõeliselt makswatega. Selleks arwati wälja 1920 a. peale Eestimaa põllutöö seltsi poolt indeksnumbrid, toiduainete, kütte, ihukatte, korteri, walgustuse, ning sisemaaliste tööstussaaduste kohta, (lisand.).

Siia juurde on lisad, kahju et nad ei ole mitte paljundatud, aga nad on kantseleis olemas, on oma sisu suhtes wäga huwitawad ja wäga tähtsad ja ma loodan, et nad Riigikogu liigete poolt mitte läbi waatamata ei jää.

Kogutud andmete hulgast waliti wälja 41 kaupa ja palkasid, mis endisi suhteliselt tähtsamaid elutarbeid kujutawad, ja nimelt neid, mis sisemaal walmistatakse. Kõik sisseweetawad kaubad jäeti wälja, sest oli waja kindlaks määrata Eesti marga ostujõud siseturul. 1920 a. ja 1921 a. kohta puudub ametlik statistika. Seega sai paratamatuks tarwidus ammutada hindarwe eraallikatest, mis tuli läbi wiia kõige piinlikuma hoolega. Läbitõotamise tulemusena wõib ära märkida, et ostujõus wõrreldud mõlema rahaliigi wastastikune wahekord 1920 aastal ei olnud mitte 1:20, waid, et ta palju kõrgemale, ja nimelt 1:73 ulatas. See tulemus kanti ette Wabariigi Walitsusele Eestimaa põllutöö seltsi poolt märgukirjas 4. sept. 1920 a. ühes tõenduslisanditega.

1921—1923 aa. jaoks indeksnumbrite alusel ettewõetud wäljaarwamised annawad järgmisi wahekordi 1:191, 1:122 ja

1:127 (lisand. 2—4). Need andmed on aegsasti enne iga-aastast ümberarwamise kursi kindlaksmääramist, wõõrandatud mõisade omanikkude esituse poolt walitsusele motiweeritud märgukirjades teada antud. Siinjuures wõeti 1922 a. alates aluseks ametlikud, see tähendab riigi statistika keskbüroo poolt wäljaarwatud ning kogu maa, wälja arwatud linnade, kohta makswad hinnad. Wäljawalik piirdus 25 kauba ehk palkadega, sest ametlikkudes andmetes puudusid tööstussaaduste hinnad.

Peale Wabariigi Walitsusele esitatud märgukirjade, on kohtuteel selle wastu waidlus tõstetud, et ümberarwamise kursiks wõetud wõrdarw 1:20 1920 a. peale ei ole õige. Kaebeluseks oli seesama statistiline materjaal, millele tugenes wastaw märgukiri walitsusele. Kohus, nimelt Tallinna rahukogu, korraldas asjatundjate ülekuulamise ja nimetas selleks härrad Scheel, Uibopuu ja R. Jürgensi. Arwesse wõttes asjaolu, et nende arwude täpsuse kohta, mis wahekorra 1:73 wäljaarwamise aluseks wõeti, ikkagi kahtlused wõimalikud olid, hindade kõikuwuse ja tõendusmaterjaali mitteametliku iseloomu tõttu, seati küsimus nii ülesse kaebe esitajate poolt, kas mitte ei olnud Eesti marga keskmine ostujõud siseturul 31. III. 1920 a. see on walitsuse määruse wäljaandmise päewal, wähemalt 50 korda madalam, kui Wene rublal 1914 a. esimesel poolel. Sarnane küsimuse ülesseadmine tähendab kaebaja teadlikku loobumist tõelisest kursist. Asjatundjate otsus oli täies ulatuses jaataw.

Seega on asjatundjad wande all kindlaks teinud, et walitsuse määrus 1920 a. peale ei ole kooskõlas seaduslikkude nõuete mõtte ning sisuga. Kohus ühines selle seisukohaga ja otsustas kaebaja kasuks nõutud inwentaari tasukõrgenduse. See otsus tühistati kohtupalati poolt, kes seletas, et tsiwiilkohtud ei ole kompetentsed walitsusasutuste korralduste wastu tõstetud kaebetes.

Seega oli wõimalus wõetud riiklikult kindlaksmääratud ümberarwamise kursi parandada tsiwiilkaebe teel. Inwentaari omanikud ei wõinud selle otsusega rahule jääda ning nad pöördusid administratiiv korras Riigikohtu poole.

Kaebe arutusel, mis kohtu ette tuli 14. 9. 1923 a., ei püüdnudki wastaspool, põllutööministeeriumi esitaja mingit katset teha, et nõude põhjendamist ja arwu-

sid ümber lükata, waid toetas end ainult makswa walitsuse määruse peale, mis ministeeriumile kohustaw olewat, rõhutada ühtlasi waatepunkti, et ainult parlament, kui ainukene walitsusest kõrgem olew instants, woiwat olukorda muuta arupärimise wõi seadusandluse korras. Riigikohus otsustas kaebe tagasi lükata. Oma otsust põhjendab ta sellega, et seaduse poolt on walitsusel õigus jäetud, kindlaks määrata ümberarwamise kursi, ning põllutöoministeerium pole õigustatud muutma walitsuse määrust. Sellepärast on ministeerium täiesti seaduspäraselt talitanud, kui tema 1921 a. inwentaari ülewõtmisel selle aasta jaoks määratud wahekorda tarwitas.

Eeltoodud tõsiasjade alusel on wälja kujunenud järgmine olukord: 4 aasta keskes, mis maaseaduse jõusseastumisest möödunud, ei ole ümberarwamise kursi kindlaksmääramine, mis iga aasta ette wõetud wõõrandatud inwentaari wäljaarwamiseks, kordagi wastanud maaseaduses ettenähtud aluslausetele ning on olnud ainult $\frac{1}{4}$ kunni $\frac{1}{4}$ osa Wene rubla ja Eesti marga tõelikust wahekorra. Kõik reklamatsioonid märgukirjadena walitsusele on jäetud tähele panemata. Kohitud on wormilistel põhjustel tagasi lükatud otsustamise walitsuse korralduste õiguspärasuse üle peale ühe juhuse, millal rahukohus Tallinnas otsustas küsimuse sisuliselt. Sel juhusel tunnistati asjatundjate poolt, kelle arwamisega kohtunikud ühinesid, et waidluses olew ümberarwamise kurs seisab wastolus seadusega.

Walitsus on talitanud ümberarwamise alusarwe kindlaksmääramisel seadusega mitte kooskõlas. Tema oli kohustatud maaseaduse põhjal maksma eelsõja resp. ostuhindasid. Seda ei ole tema mitte teinud, määrates, selges wastolus tõelikude hindade wahekordadega liig madala ümberarwamise wõrdarwu rublale. Kahjukannatajad nõuawad, et neile õigust tehtaks, et walitsus heaks muudaks oma ebaseadusliku talituswiisi minewiku ja tulewiku kohta.

Ainukene tee on järele jäänud endi waranduses kõige rängemat kahju kannatanud inwentaari omanikkudele — apelleerimine maa kõige kõrgema istantsi nimelt, Riigikogu poole. Inwentaari omanikud astuwad nüüd sellele teele, kõikumata usus, et õiglus on iga riigi põhialus.

Ülalmainitu põhjal paneb Saksa-Balti Riigikogu rühm Riigikogule ette pöörata

Wabariigi Walitsuse poole järgmise arupärimisega:

1) Missuguse aluse on wõtnud Wabariigi Walitsus wäljaarwamisel määrustes 31. märtsist 1920 a., 22. aprillist 1921 a., 28. aprillist 1923 a. ja 13. aprillist 1923 a. kinnitatud wahekursi Wene rubla ja Eesti marga wahel wõõrandatud inwentaari tasumaksmise jaoks?

2) Mida kawatseb Wabariigi Walitsus teha, et wõõrandatud inwentaari omanikkudele seda tasu maksta, mida nad maaseaduse § 11 ja 12 põhjal õigustatud olid saama?

Lugupeetud härrad! Motiiwid on järgmised ja ma olen nad täies ulatuses ette kandnud, nõnda et wist tarwidust ei ole neid weel kõnega täiendada ja korrata. Mina lisan ainult weel juurde, et meie arupärimine ei ole sihitud praeguse ega ka mingisuguse wiimase walitsuse wastu isiklikult, waid see arupärimine on ette pandud, nii kui ka motiiwides öeldud, sellepärast, et teist teed ühe küsimuse lahendamiseks ei ole, mis nii ehk teisiti wälja kujunenud on ja millega meie ühineda wõimalust ei leia.

Juhataja **J. Tõnisson**: Hääletamise motiiwide kohta on sõna rkl. Jürman'il.

A. Jürman (põl.): Austatud Riigikogu liikmed! Ettekantud arupärimine puudutab küsimust, kus arupärijate poolt ette tuakse, et meil mitte ei ole õieti wälja arwatud kursiwahed, mille tagajärjel ei ole wõõrandatud inwentaar mitte õiglaselt hinnatud. Küsimus, mida arupärijad on üles tõstnud, nõuab lahendamist, et kindlasti teada, kas on Wabariigi Walitsus kursi õieti wälja arwanud wõi mitte. See küsimus peaks kord lahendatama ja et tüliküsimus edasi ei kestaks aastast aastasse ja et asunikud kord kindlasti teaksid, missuguse hinnaga inwentaar wõõrandatud on, peaksime wõimaluse andma Wabariigi Walitsusele selle küsimise peale wastata. Seda arwesse wõttes hääletame meie esitatud arupärimise wastuwõtmise poolt, et wõimalust anda Wabariigi Walitsusele selle arupärimise peale wastata.

Juhataja **J. Tõnisson**: (Hääletatakse.) Selle arupärimise wastuwõtmise poolt on antud 35 häält, seega on arupärimine wastu wõetud.

5. Riigi 1924 a.
eelarwe — II lu-
gemisel.

E. Weberman
(rhsw.): Lugupeetud
Riigikogu liikmed!

Mina tahaksin Riigikogu tähelpanu juhtida ühe asjaolu peale, mida, kahjuks, ei ole eelarwe-komisjonis puudutatud. See on nimelt meie Eesti spordi toetus. (S e g a n e w a h e l h ü ü e k e s k e l t.) Jah, teie härrad, kes spordi edendamisele kaasa ei tunne, võite ju selle summa vastu hääletada, lubage aga mul paari sõnaga selle juures siiski peatada. (S e g a s e d w a h e l h ü ü d e d.)

Juhataja J. Tõnisson: Palun rahu.

E. Weberman (rhsw.): Spordiliikumine Eestis on palju tähtsam, kui seda nende summade järele võib arvata, mis eelarwes selleks määratud on. (P r o t e s t e e r i w a d w a h e l h ü ü d e d p a r e m a l t p o o l t.) Tuletage meelde, mu härrad, kes teie spordiliikumise vastu olete, kes olid need, kes sel ajal, kui Eesti olemasolu sisse ainult üksikud uskused, kes olid need, kes esimesed lööksalgad moodustasid Tallinna kaitsemiseks? Kas ei olnud need meie sportlased? Kas ei olnud need meie spordimehed, kelle hulgas paljud wast tulid koolipingilt, ja kes siis, kui isegi mitmed küpsed mehed ei uskunud Eestisse, oma kõige kallimat wara, oma noort elu ohwriks tuues lahinguväljale meie Eesti iseseiswuse eest tulde läksid. Meie teame, et meie Eesti sportlased on senni ikka ja alati püsinud riiklikul alusel, ei ole mingisugustesse äärmustesse kaldunud, on edendanud liikumist, mis rahwuskultuurile tarwilik. Ma räägin neist meie sadandetest spordiseltsidest, kellel Eesti spordi edendamisel nii palju teeneid on. Spordiliikumine on üle maa tuhandeid noori inimesi oma külge wõitnud, selle läbi arendades karskust, t e r w e t w a i m u t e r w e s k e h a s. Neid aated, „terwe waimu terwes kehas“ mis kaugetel klassilistel aegadel iseeneestmõistetawad on olnud, ja mis ainult keskajal maha salati, on meie sportlaste seas suuresti edenened. (W a h e l h ü ü d e d.) Selle tõttu ei saa ju öelda, et meie sportlased waimuhaiglust oma tegewuses kunagi on üles näidanud. Arwesse wõttes, et tänawu aasta korraldatakse Pariisis, nagu teil kõigil teada, olümpiaad, kus ka meie sportlased osa wõtta kawatsewad oma sadandete spordiseltside wäljawalitud esitajate kaudu, seltsid, kes end senni ise on üles pidanud, ja arwesse

wõttes ka seda, et Pariisi olümpiaadist osawõtmise Eesti populariseerimiseks laiemates ringkondades kaasa aitab, mis aga wähesse tähtsusega ei ole, on tingimata selleks osawõtmiseks summa tarwis, mida Eesti spordi keskliit siamaani uskusa saada eelmiste aastate eeskujul wabatahtlikkudest annetest. Tänaawa aasta on ka wabatahtlikkude annete korjamine käimas, kuid järeldused olid äärmiselt wäikesed — meie üldise majanduskriisi tõttu. Ma rääkisin hiljuti Eesti tuntawama sporditegelasega härra Tammer'iga. Ta rääkis mulle, et paljud korjanduslehed just suurematest ettewõtetest, kes endistel aastatel palju on annetanud, tulewad nüüd tühjalt tagasi. Kui ei leita wõimalust toetada tänawu aasta meie sportlasi Pariisi olümpiaadist osawõtmises, siis näib tõenäolik olewat, et need sportlased, kelle hulgas mitmelgi on lootust esimese auhinna peale, ja kes jälle Eesti lippu wõõrsil esimesele kohale loodawad tõsta, peawad koju istuma jääma. Arwesse wõttes spordiliikumise üldist rahwuslikku wäärtust, ei loe ma siin nii tähtsaks just rekordide saawutamist rekordide pärast, waid tähtis on siin see, et kümneduhandeid meie noori kistakse just puhtale heale, terwele liikumisele. See on tähtis. Kui selleks toetada meie sportlasi, siis on see üks suurematest ja tähtsamatest saawutamistest. Kõike seda arwesse wõttes tuleb Riigikogul toetada Pariisi olümpiaadist osawõtmist wastawa summaga. Spordi keskliidu arwamise järele läheb meie Eesti sportlaste Pariisi olümpiaadile saatmine üle 3 miljoni marga maksma, kuid arwesse wõttes, meie praegust rasket majanduslikku seisukorda, tuleks meil piirata sinna saadetawate isikute arwu, wälja jättes mõne sportlase saatmise nendelt spordi aladelt, milles meil wähem lootusi on paremaid järeldusi saawutada. Sellepärast teeksin mina ettepaneku kultuurilise toetuse summat haridusministeeriumi eelarwes suurendada 2 miljoni marga wõrra. See summa oleks ühekordne toetus ja Eesti spordi keskliit ja spordiseltsid loodawad, et järgmise olümpiaadi jaoks saawad nad aineliselt niiwõrd oma jalgadel seisma, et neil 4 aasta pärast toetust enam tarwis ei ole. Ma kriipsutaksin veel alla, et kuna meil eriajakirjad kõigil aladel saawad riiklikku toetust, ei ole sportlased oma ajakirja „Eesti Spordilehe“le“ riiklikku toetust saanud. Sport on saanud meil waid üksikuid toetusi õige wäikestes summades ja

juhuslikult, kuid Eesti spordi keskliit, kui sarnane, pole riiklikku toetust oma otsekoheste ülesannete täitmiseks mitte saanud. Sellepärast arwan, et siin ei peaks mitte lahkuminekuid olema üksikute parteide ja erakondade wahel, waid et seda toetust pooldawad kõik, kel on kallis, et meil Eestis oleks terwes kehas terwe waim.

Juhataja J. Tõnisson: Lõpuseõna on aruandjal.

Aruandja H. Bauer: Austatud Riigikogu liikmed! Lubage täna lühidalt wastata mõne wäite peale, millest siin eilse päewa jooksul enne, kui ka pärast lõunat kõneldi. Kõigepealt tahaksin tähendada härra Jõeäär'i vähendus-ettepanekute peale, haridusministeeriumi eelarwe alal. Härra Jõeäär'i vähendused langewad kahte ossa. Esimene osa on harilikud 10 protsendilised vähendused mõne üksiku paragrahwi suhtes, palga, esituskulude, sõidukulude, kantseleikulude j. n. e. juures. Siin need 10 protsendilised vähendused ei ole iseäranis motiweeritud, waid nad on üldised kõigile ministeeriumidele. Ma tahaksin austatud Riigikogu liigete tähelepanu selle peale juhtida, nagu see ka paari haridusministeeriumi esitaja kõnest välja kostis, on just haridusministeerium see olnud, kes sihikindlalt walitsuse otsuseid tähele on pannud ja on katsunud oma koosseise kunni wiimase wõimaluseni kärpida, nii et see harilik 10 protsendiline ettepanek siin mitte kohane ei oleks. Samuti oli ka eelarwe-komisjonis jutt esitusrahadest. Siin on ette pandud esitussummasid vähendada 10.000 marga wõrra. Eelarwe-komisjon jättis tänawu aasta haridusministeeriumi esitussummad vähendamata sel puhul, et tänawu saab olema ühis-Soome õpetegetlaste kongress, mis 3 aasta eest Soomes ära peeti ja wäga suurt tähelepanu enese peale tõmbas. See kongress otsustati tänawu aasta Tallinnas ära pidada ja siia sõidawad Soome kui ka Ungari ja teiste Soome sugurahwaste esitajad. Täna on isegi ettepanek tehtud seda summat suurendada. Et selle tõttu haridusministeeriumil palju wäljaminekuid olema saab, see on kindel ja ka esituskulusid palju rohkem saab olema, kui see on ette nähtud, sellepärast ei wõi selle paragrahwi vähendamisest tänawu aasta küll mitte juttu olla.

Niisama sõidukulud. Siin oli ettepanek kõigi ministeeriumide kohta, mis aga ka ühtlaselt ära otsustati ja tagasi lükati.

Mis puutub kantseleikulude vähendamisse, siis on siin haridusministeeriumi alamkommisjon konstateerinud, et siin iga wäljaminek täiesti motiweeritud oli. Kõik wäljaminekud on üles loetud, sulgede, pliatsite tosinad, tindiklaasid jne. Seda kontroleeriti alamkommisjoni poolt ja alamkommisjon leidis, et siin midagi üleliigset ei ole, nii et ka siin sellest harilikust 10 protsendilisest kärpimisest juttu olla ei wõiks.

Siis teine osa vähendamis-ettepanekutest, mis härra Jõeäär ette paneb, see on kärpida koosseisude alal, nimelt haridusministri teine abi maha kärpida ja eelarwesse wõtta kunsti- ja teaduseosakonna juhataja. Ma tahaksin selle peale tähendada esiteks, et haridusministeeriumis juba praegu kokku tõmmatud on 4 kohta ja kahte ära sulatatud: üks ministri abidest on haridusnõunik, teine on kunsti-teaduseosakonna juhataja, nii et mõlemad ministri abid kokku maksawad haridusministeeriumile ainult 10.800 mk. kuus. Et siin tööjõududest suur puudus on, see on arusaadaw. Ma juba tähendasin haridusministeeriumi suure töö kohta, tema alla käiwad umbes 1.700 kooli ja 4.500 õpetajat ja kaudselt ka 130.000 õpilast, ühe sõnaga siin on juba jookswaid asju nii palju õiendada, et loowat tööd wäheste jõududega wäga raske teha on. Minu arwates, oleks wõinud ühte haridusnõunikku weel ette panna rewideerimistöde peale, missuguse soowiawaldusega oleks wõinud härra Jõeäär esineda. Praegu on seisukord niisugune, et jõutakse keskkoolides umbes 25—30% rewideerimistöid läbi wiia, seega $\frac{1}{4}$, kuna $\frac{3}{4}$ jääb täiesti rewideerimata. Selle weerandi alla käiwad weel Tallinna Tartu koolid, ligi 3 kuud oli haridusministeeriumis asetäitja minister, ka teised kohad ei ole kõik täidetud, waid isegi kokku tõmmatud ja 4 kohast 2 loodud, mille tõttu ministeeriumi kõrgem personaal tööga wäga ülekoormatud on. Siin wõiks ju aasta jooksul koosseisus mõned muudatused wälja töötada ja kohtade nimetused muuta, kuid seda täna siin teha, oleks asjale tingimata kahjulik. See oleks asjalik külg, kuid ka wormaalne külg ei ole kärpimise juures korras, sest haridusministeerium on ainukene ministeerium, kel oma ministeriaalne seadus on wastu wõetud Wabariigi Walitsuse poolt

ajutise walitsemise korra § 12-a põhjal 3. jaanuaril 1921 a. ja wälja kuulutatud „Riigi Teatajas“ nr. 19 samal aastal. Seda seadust käsitatakse kui täielikku seadust, temas on ette nähtud kaks ministri abi. Meie ei wõi ju ometi eelarwe korras neid kohti muutma hakata. Niisugusel juhtumisel wõib ju isegi weel kaugemale minna: ütleme ühel heal päewal, et meie töö-hoolekandeministeerium ei meeldi ja likwideerime tema. Kui meie eelarwe korras hakkame seadust muutma, siis on see wäga halb pretsedent. Kui aga siin ettepanek tehakse soowiawaldusega seda teha, siis ei oleks ministeeriumil midagi selle wastu oma jõudusid koondada, aga praegu oleks see siiski wäga halb, mis asjale sugugi kasu ei tooks, waid ümberpöördukt ainult kahju.

Härra Baranin juhtis selle peale tähelepanu, et meil Wene keskkooles wäga wähe ja Wene rahvuslike õpilaste seisukord õige raske. Ma pean tähendama, et meil riiklike õigustega Wene õpekeelega keskkooles on praegu 3, Tallinnas, Narwas ja Petseris, kuna Tartus antakse temale toetust walituse poolt; peale selle on weel erakoolid, mis mitte kaasa ei ole arwatud. Wene rahwusest õpilased ei ole mitte halvemas seisukorras, kui Eesti rahwusest õpilased, wõib öelda, et ennem natuke paremas, sest matemaatilisel wälja rehkendades ja wõttes kõike Wene rahwusest ja Eesti rahwusest lapsi, siis ei anna protsentuaalselt wenelaste seisukord koguni mitte halvemat pilti, kui mitte paremat kui Eesti laste juures. Iseenesest ei oleks kellegil selle wastu, ei oleks siin ka kadest, kui Wene rahwusest laste seisukord parem oleks, kuid, et nad halvemas seisukorras on, seda tõendada küll ei wõi.

Mis puutub rkl. Seljugin'i wäitesse, et koolimajad Petseris wäga halwas seisukorras olewat, siis on see tõsi. Meie koolide seisukord Petserimaal, osalt ka Saaremaal, Hiiumaal ja narowatagustes osades on wäga wilets, ainult wäike osa Saaremaa koolidest on heas seisukorras. Kuid ministeeriumil oli waremalt kord soow suurema summaga neile koolidele appi tulla, on isegi pakkumisi tehtud. Ma mäletan omal ajal, kaks aastat tagasi, kui mul sellega oli tegemist, siis pakuti riiklikku laenu samadel tingimistel kui teistelegi ka Petseri linnawalitsusele. Ma käisin isiklikult seal kooli rewideerimas, ja nägin tõepoolest koolide wiletsat seisukorda, ning pakkusin neile ehituslaenu,

kuid Petseri linnawalitsus, arutades seda ettepanekut, otsustas laenu mitte wõtta, kui Petseri maakonnawalitsus soowi awaldab ehituslaenu summa suurendamiseks, siis tingimata ministeerium seda temale ka määrab. Temal peaks teataw eesõigus teiste maakondade ees olema, mis juba paremas seisukorras on, seda saab ministeerium wist ka silmas pidama.

Mis härra Piiskar'i eelarwe-kõnesse puutub, et haridusministeeriumil oma tegewuses küllalt hoogu ei ole olnud, siis tähendas juba härra minister selle peale ja seda küll öelda ei wõi, et asi nii oleks. Kes tahab õiglase olla ja mitte parteipriilide läbi küsimuse peale waadata, see peab tunnistama, et haridusministeerium on igal ajal oma asja igat wiisi hästi ajada katsunud. Aga siin annab ennast tunda seesama puudus, mis silma paistab nii sõja- kui ka teistes ministeeriumides, see on raha, raha ja jällegi raha. Iseenesest mõista, ei ole kuue aasta jooksul kõike nii korraldatud, et mitte üks algkooli õpilane palja jalu ei käiks. Seda puudust ei ole ka mitte ainult Eestis olemas, seda leidub ka wanemates kultuuririikides. See on pahe, mida nii ruttu kõrwaldada ei saa. Sellepärast, ette heita, nagu ei oleks ministeeriumis küllalt hoogu olnud, nagu ei oleks ta katsunud kõike teha, mis wõimalik, ei ole mitte õige. Mis puutub ehitusfondi loomisesse, et paari aasta eest fondi oleks pidanud suurendama, siis selle üle oli walituses pikalt ja laialt waidlus, aga see jäi eelarwesse kandmata selles mõttes, et rahaminister kindlal sõnal tõendas, et kuigi Riigikogu soowiawalduse wastu wõtab, temal siiski wõimalik ei ole seda täita, — sel ajal, kui mark langeb ja meie majanduslikult kardetawas seisukorras oleme. Sellepärast ei olnud wõimalik ka kõige heatahtlikkuse juures seda küsimust 3 aasta eest rahuldawalt korraldada. Aga, et hoog oleks puudunud haridusministeeriumil, seda ei saa öelda, ja parteiliste huwide peale waatamata peab siin tunnistama, et ta alati on katsunud teha, mis wähegi on wõimalik olnud.

Mis puutub kutsekoolidesse, nende sisemise ja wälimise tõstmise peale, siis on ministeerium ka siin püüdnud läbi wiia, mis wõimalik, aga olukorraga peab ikkagi rehkendama. Härra Piiskar tegi siin etteheited, et kutsekoolides ei ole edasi jõutud ja et Tallinnas ainuke puutööstuse kool sellel alal olla. Ka see ei ole mitte nii, waid siin on just kolme aasta jooksul hea tükikene edasi jõutud. Peale Tal-

linna on Narwas ühes linnawalitsusega puu- ja rauatööstuse kool asutatud. Mitme aasta jooksul on asi nii kujunenud, et ministeerium soovitab awada koole, aga omawalitsused ei ole nõus. Tänapäeva aasta on niikaugele jõutud, et Narwas on puutööstuse kool awatud, siis Türi — Järwa maakonnas, Põltsamaal on käimas kolmeaastase kursusega koolid. Tartus on, mitte ainult, puu- ja rauatööstuse kool, waid ka naiskäsitöö kool kolmeaastase kursusega, siis naismajapidamise kool. Samasuguse kursusega on ka Wõrus naiskutsekool awatud. Peale selle on lühikeseajalised kursused. Neid on umbes kolmekümmes kohas kawatsetud, kuid, et nende kulude summad 150.000 marga wõrra vähendatud on, siis ei saa neid arwatawasti mitte kolmekümmes kohas, waid umbes 24—25 kohas käima panna. Peale selle on neljas kohas motoristide kursused awatud. Need on esimesed lühikeseajalised kursused sellel alal. Siis on Wõrus mitmesugustel aladel lühikeseajalised kursused haridusministeeriumi poolt korraldatud. Samuti ka Tallinnas riigi puutööstuse kooli juures õhtused täienduskursused just käsitöölis-tele. Siin on sihikindlalt käidud kolm aastat: aasta-aastalt nii palju, kui see wähegi wõimalik on olnud.

Kunsti ja kirjanduse alal tahtis härra Piiskar hüüdsõnaga „Rohkem walgust“ wist tähendada, et siin kõik mitte nii ei ole, kui olema peaks. Muidugi kunsti ja kirjanduse alal on igalühel oma maitse ja maitset on mitmesugused nii, et maitsete üle ma siin waidlema ei hakka, waid tahaksin ainult tähelepanu juhtida selle peale, et jutt ei olnud eelarwe-komisjonis mitte sellest, mille peale tähendati siin hüüdsõnaga „Rohkem walgust“, waid silmas pidades, et ka see kõigesuurem Saksa kirjanik, kes selle sõna ütles, kui tema oma kirjatööd kirjutab, siis ei kirjutanud tema mitte paarisaja inimese maitse järele, waid kirjutab suuremale hulgale inimestele, kes sellest aru wõisid saada ja kirjutab nimelt keskmisele intelligent- sile. Sellest oli eelarwe-komisjonis jutt, et mitte kõik meie praegusaja kirjanikud seda silmas ei pea, et ka keskmine intel- ligents ja keskmised haritlased sellest aru saaks, waid kirjutawad sagedasti ka luuletuste alal niisuguseid asju, mida luges nii ehk teisi wõib mõista ja millest sagedasti üldse aru ei saa. Sellest oli komisjonis jutt, aga mitte üldisest kir- janduse ja kunstiwastasest waatest.

Sellepärast ei olnud härra Piiskar'i hüüd- sõna „Rohkem walgust“ mitte õigel kohal.

Siis tähendati weel härra Piiskar'i poolt, ma kirjutasin need sõnad üles, „usuõpetuse wastu peab olema, sest teda ei osata õpetada.“ Pean tähendama härra Piiskar'ile, et siin täiesti loogika puudub. Kui midagi halwasti õpetatakse, kas selle õpeaine siis kõrwaldame? Näiteks loo- dusteadust ei õpetata meil suuremalt jaolt mitte nii, kuidas seda töökooli printsip nõuab, kas siis sellepärast loodusteaduse koolist wälja heidame? Kui midagi hal- wasti õpetatakse, siis peaks katsutama teid leida, kuidas seda metoodilist õpe- tuswiisi parandada ja ma arwan, et selles asjas härra Piiskar'iga ühes nõus oleme, et siin palju parandada on tarwis, kuid sellepärast ei saa meie weel terwet õpe- ainet üle parda heita.

Mis puutub härra Jaanis'e poolt teh- tud ettepanekusse, nimelt eelarwet täien- dada 3 summa tõstmise läbi, nimelt üli- kooli seaduste tõlkimise wäljaannete jaoks 20.000 marga wõrra, siis see ette- panek eelarwe-komisjonis arutamisel ei olnud ning wormaalselt ma sellega ühi- ueda ei saa. Kuid see summa on iseene- sest wäga wäikene ja minu arwates peaks seda toetama. Arwan ka, et kui see ette- panek komisjonis arutamisel oleks ol- nud, poleks ta mitte tagasi lükatud. Üli- kooli seadus on üks tähtsamatest seadus- test ja oleks wäga tähtis tutwuneda teiste maade ülikoolide seadustega. See seadus tuleb lähemal ajal arutamisele ning tõlgi- tud seadused oleksid wäga tähtsad kom- misjonile materjaalina, kes seda küsimust uurida tahab. Minu arwates oleks wäga tähtis, et see summa wastu wõetakse, sest haridusministeeriumi eelarwest ei ole selleks mitte wõimalik summat leida.

Siis on weel ettepanekud dr. Erkes'i loengute peale Hiina üle määrata 60.000 marka ning Ühis-Soome kongressi jaoks 200.000 mk. Nende ettepanekute kohta ei ole jällegi eelarwe-komisjonis otsuseid tehtud, sest ettepanekud tulid liiga hilja, nii et komisjoni aruandjana ei saa mina mitte ühineda, kuid sisuliselt pean tähendama, et nii esimene kui teine küsi- mus wäga tarwilikud on. Meie oleme Hiina kultuuriga liig wähe tuttawad, sa- muti on ka toetusraha nimetatud kong- ressi jaoks eelarwes liig wäikene ette nähtud. Nagu juba tähendati, ei ole meil selleks otstarbeks lootust mujalt enam summast saada ja see oleks auasi, kui meie õpetajaskond niihästi Soomest kui

ka mujalt riikidest tulnud külaliste ees kuiwale ei jääks. Kommisjoni nimel ma seda ettepanekut aga otsekohe toetada ei saa, sest et ta komisjonis arutamisel ei olnud.

Mis puutub rkl.-te Laidoner'i ja Weberman'i eilsesse ettepanekusse, wäljamaale saadetud üliõpilaste stipendiumi asjus, siis oli meil hakatuses määratud selle jaoks 2.600.000 mk. Eelarwe-komisjon tõstis seda summat 50% wõrra nii, et ta praegu teeb wälja 3.900.000 marka. Iga stipendiaat saaks selle järele 7.500 Eesti marka kuus.

Faktid, mis siin ette toodi, wastawad enam-wähem tõeludele, mille tõttu üliõpilastel wäljamaal raske seisukord on. Eelarwe-komisjon arutas seda küsimust 3 istungil. Summa tõstmise wastu keegi ei rääkinud, aga siiski leiti, et rohkem kui 50% juurde panna tänawu aasta mitte ei saa. Teistes maades ja isegi meie oma stipendiaadid Tartu ülikooli juures ei saa täit elatismiinimumi toetussummadena. Tuhat kunni kolm tuhat marka kuus üliõpilase peale on Tartus arwatud abirahasid. Pedagoogiline stipendium on kolm tuhat marka kuus, iseenesest mõistetaw, et ka sellega ära elada ei saa. See on ainult toetussumma, aga mitte teataw honoraar, palk wõi komandeerimise kulude tasumine. Ehk küll toetussumma suurendamise ettepanek mulle isiklikult sümpaatlik on, kuid et komisjon, kui ta seda küsimust 3 korda arutas, wõimaliku ei leidnud olewat seda summat kõrgemaks tõsta, kui 50% wõrra, siis ei wõi ma ettepanekut aruandjana mitte toetada. Niisama ei wõi mina härra Weberman'i tänase ettepanekuga spordi toetamise asjus ühineda, sest haridusministeerium on määranud kehalise kaswatuse toetuseks 500.000 marka. Otsekohe spordiliidule toetamise küsimus komisjonis ees ei olnud ja mina seda toetada ei saa.

Härra Gustawson teatas oma eilses kõnes ka haridusministeeriumi õpekawasid arwesse wõttes just keeltekuultuse kohta, et see liiga suur olla. Ka mina puudutasin seda küsimust eile oma kõnes, õige on, et keelte õppimise peale väga palju aega läheb. Aga meie ei wõi seda asja nii kergesti otsustada, meie peame rehkendama sellega, et meil isesugused elutingimused on. Kõnelesin mõne päewa eest Saksamaa koolinõunikuga, kes ütles, nemad olla hiljuti katset teinud Saksa keskkooliga, kus ainult üht wõõrast keelt õpetatud, kuid tema kahtleb, et see nii

edasi jääb. Igatahes meie oleme siin palju halwemas seisukohas, kui wäikene rahwas ja wahekaupleja osa mängiw riik Lääne ja Ida wahel. Meil tuleb nii palju tegemist teha suurte naabritega, et on igatahes tarwis wõimalust anda keskkooli lõpetajatele enam-wähem rahuldawalt 2 kunni 3 keelt ära õppida. Aga kui siin keeltekuultusest räägitakse, siis on see liialdatud. Mitnes koolis õpiti waremalt 5 wõõrast keelt ja isegi 6 ja tahtjaid 6 keele peale oli alati olemas. Aga praegu nii kaugele minna, et keeltekuultusest rääkida, ei ole mitte õiglane.

Mis puutub härra Gustawsoni ettepanekusse 15.000.000 tõstmise kohta kehwe-mate õpilaste toetamiseks, siis ei wõi mul sisuliselt mitte midagi selle wastu olla. Nagu mina juba tähendasin, on meil siin puudusi väga palju, ainult kahju, et härra Gustawson, kui komisjoni liige, eelarwe-komisjonis seda küsimust üles ei tõstnud. (O. Gustawson, is.: Mina tegin ettepaneku.) Aga Teil oleks wõimalus olnud seda küsimust arutamise alla wõtta ja kirjaliku ettepanekuga juba alamkomisjonis esineda, wõib olla ei oleks alamkomisjon ja ka mina isiklikult selle wastu olnud, kuid seda ettepanekut nüüd komisjoni nimel kui aruandja küll toetada ei wõi.

Teine samasugune küsimus on rahwalikkude näitemängude toetamise küsimus. Läänud aasta eelarwes oli töölisteteatrile 250.000 mk. määratud lisaks. Tänawu aasta on lisaks weel määratud rahwalikkude näitemängude toetamiseks 350.000 marka. Härra Gustawson paneb ette neid summasid ühendada ja nimelt 600.000 m. määrata sel näol töölisteteatri toetamiseks. Seda küsimust on arutatud ka alamkomisjonis, kui ka suures eelarwe-komisjonis. Kuid seal selgus, et minewal aastal, kui 250.000 mk. oli määratud töölisteteatri jaoks, siis haridusministeerium oli lihtsalt hädas ja ei teadnud kuhu seda 250.000 m. panna. Soowijat ei olnud kuskilt poolt leida. Aasta lõpul tehti samme, et tööliste üldorganisatsioonid midagi toime paneks, et seda summat ära tarwitada. Selle summa järele iseäralikku tarwidust ei ole ja soowiawaldusi haridusministeeriumile selle kohta kuskilt sisse tulnud ei ole. Küll aga on teistelt, just wäiksematelt lawadelt vähemalt kultuursentrumitelt ja maalt soowisid olnud, et nende kunstiettewõtteid wäiksel wiisil toetataks, just rahwalikkude näitemän-

gude toimepanemiseks sõna laiemas mõttes. Seda nõuet ei ole haridusministeeriumi poolt täita saadud ja sellepärast on eelarwe-komisjonis sellele põhimõttele asutud, et 350.000 marka tuleks laiemas ulatuses määrata just rahwalikkude näitemängude toetamiseks, millest ka töölisteratrile toetust võib anda. Ja seda ka tehtaks. Aga et otsekohe fikseerida 600.000 marka asutusele, kes seda soovitud ei ole, ja teiselt poolt neile, kes soovitud on toetust saada, seda määratud ei ole, see ei ole minu arwates õiglane, sellest veel rääkimata, et meie just kunstis ja eriti näitekunstis ei või hakata kultiveerima eraldi kodanlaste ja tööliste kunsti. On küll teatud repertuaar olemas, mis tööliste ringkonde rohkem huvitab ja seda on ka igatepidi silmas peetud meie suuremate teatrite juures. Aga otsekohe klassidekunsti kultiveerima hakata, ei ole mingit põhjust. Siinjuures tahtsin veel Riigikogu liigete tähelepanu juhtida ühe küsimuse peale. Nimelt on eelarwe-komisjonis „Endla“ teatrile määratud toetussumma lahtiseks jäänud, kas määrata 300.000 või 400.000 marka. Aasta enne seda sai „Endla“ toetust 150.000 mk. Nüüd on tõstetud seda 300.000 m. peale, sest „Endla“ teater on tõesti katsunud tõsiselt töötada, nagu härra Gustawson eile tähendas, ka on sõduritele ja õpilastele õige palju priipiletid andnud. Seda on just silmas peetud ja sellepärast on minu teada esitatud teatrile toetust 100% võrra tõsta ja on see summa 300.000 m. peale viidud. Nüüd jääb muidugi härrade Riigikogu liigete otsustada, kas seda summat veel tõsta, või mitte. Mina isiklikult ei või selle poolt ega vastu rääkida, ütlen selgituseks ainult seda, et „Endla“ teatri vastu palju rääkida ei teatud. Aga öeldi ka, et rohkem kui 100% toetust tõsta ei oleks õiglane.

Mis puutub härra Tallmeister'i tähendusse teatrite kohta, et soovitaw oleks kui haridusministeeriumil suuremate teatrite juures õigus oleks sõna kaasa rääkida, siis võin mina öelda, et haridusministeerium on katsunud teatrite peale teatawat mõju awaldada ja teeb seda ka edaspidi.

Mis puutub härra Tallmeister'i teistesse väidetesse, millest välja kõlab, et oleks tähtsam, kui usuõpetajad selle asemel, et kursustel käia, telliks lehte, mida härra Tallmeister redigeerib, sellega mina ühineda küll ei saa.

Ja nüüd lõpuks härra Wirmä eilne kartus, nagu oleks välja kõlanud haridusministeeriumi teaduse- ja kunstiosakonna juhataja sõnadest, nagu tahetakse sala-mahti Tallinnas kõrgemat tehnika õpetust läbi viia, siis sellest ei ole juttu olnud. Tähendati küll, et edaspidi, võib olla, saab väljamaa stipendiaatide asja tehnikum ise ära korraldada. Ka mina arwan, et samm — tehnikumi muuta politehnikumiks — seega õieti awada Eestis uut ülikooli, see on küsimus, mille juures tuleb õige palju kaaluda. On küsitaw, kas meie suudame kahte ülikooli ülewal pidada ja kas seda üldse praegu tarwis on. Kunstiosakonna juhataja teatas meile, et praegu Eestis 165 inseneeri registreeritud on, siis on veel 40—50 stipendiaati, nii et Eestis warsti üle 200 diplomeeritud inseneeri on ja nende järele rohkem igatahes tarwidust ei ole.

Need oleksid tähtsamad seletused ja wastused eelkõnelejate kõnede kohta. Panen ette haridusministeeriumi eelarwet II lugemisel vastu võtta.

Juhataja J. Tõnisson: Fakti-
seks märkuseks on sõna Riigikogu liik-
mel Tallmeister'il.

Th. Tallmeister (rhws.w.): Kom-
misjoni aruandja pidas tarwilikuks minu
eilse kõne kohta märkust teha, et Tall-
meister olla niisugust seisukohta awalda-
nud, et tarwilikum, kui kursuste toime-
panemine usuõpetuse õpetajatele, olla
selle lehe tellimine, mida tema redigee-
rib. Ma arwan, et kõik, kes seda mõtte-
wahetust hähele panid, aru pidid saama,
et lugu seal täiesti teistsugune oli. Mina
tahtsin sellest kõneleada, et ei saa ainult
kooliõpetajaid süüdistada selles, et nad
halb tunde annawad, waid palju rohkem
tuleb süüdistada usuteadlasi selles, et nad
ei ole midagi selleks teinud, et kooliõpe-
tajaid usuteaduses orienteerida. Ja et mitte
õhku rääkida, waid ühte konkreet asja
ette tuua, sellepärast tõin ma oma lehe
näiteks ette. Ma näitasin faktidega ja ar-
wudega, et seda lehte loetakse õige suurel
arwul usuõpetajate ringkondades, et aga
usuteadlased ei ole kõige mitmekesisema-
te üleskutsete peale waatamata tar-
wilikuks pidanud kaasa töötada, mis
kõigeparemaks tunnistuseks on, et nad
oma kohust sennini mitte pole täitnud.
See on, mida mina öelda tahtsin, mitte
aga see, mida komisjoni aruandja siin
arwan heaks ette tuua. Ja mina arwan,

et niisugune nõokamine enamusele mitte ei imponeeri.

Juhataja J. Tõnisson: Läbirääkimised haridusministeeriumi eelarwe kohta on lõpetatud. Asun hääletamisele. Hääletamisele tulewad kõigepealt parandused, mis eelarwe kohta on tehtud. Parandusi kawatsen ma hääletamisele panna peatükkide ja üksikute paragrahwide järjekorras. Üksikutes paragrahvides on mitmeid parandusi tehtud, sellepärast kawatsen mina neid üksikhaawal hääletamisele wõtta, et siis Riigikogu liikmed saaksid iga üksiku parandus-ettepaneku kohta seisukohta wõtta. Kõigepealt on haridusministeeriumi keskasutuse kohta parandus-ettepanekuid teinud Riigikogu liige Jõeäär. Kannan need ette, et kindel ülewaade oleks.

Riigikogu liige Jõeäär paneb ette wähendada:

HARIDUSMINISTEERIUM.

Peatükk I.

Keskasutus.

§ 1. Palgad	280.000.—
§ 4. Esitus	10.000.—
Kokku peatükk I	290.000.—

Peatükk II.

Majandusosakond.

§ 1. Palgad	140.000.—
§ 8. Kantseleikulud	64.500.—
§ 9. Majapidamise kulud	35.600.—
§ 11. Sõidu- ja weoabinõud	268.000.—
Kokku peatükk II	508.100.—

Peatükk III.

Kooliosakond.

§ 8. Kantseleikulud	34.600.—
Kokku peatükk III	34.600.—

Peatükk IV.

Teaduse- ja kunstiosakond.

§ 8. Kantseleikulud	322.900.—
Kokku peatükk IV	322.900.—

Kokku haridusministeerium 1.155.600.—

Rkl. Jõeäär'e teine ettepanek: „Panen ette haridusministeeriumi koosseisu wähendada, wälja jättes tegelikult wakantne koht.

Keskasutus. Ministri abi 1 — Mk. 28.800.— Wastawalt wähendada keskasutuse jaoks nõutud krediiti:

§ 1. Palgad — Mk. 374.400.— wõrra.“

Rkl. Jõeäär'e kolmas ettepanek: „Üles wõtta: teaduse- ja kunstiosakonda.

Juhataja 1 — Mk. 25.200.—

Wastawalt suurendades teaduse- ja kunstiosakonna jaoks nõutud krediiti:

§ 1. Palgad — Mk. 327.600.— wõrra.“

Rkl. Gustawson'i ettepanek:

„Peatükk II. § 15. Kultuuriline toetus suurendada Mk. 15.000.000.— wõrra ja wõtta Mk. 25.440.000.— asemele Mk. 40.440.000.—

Suurendus Mk. 15.000.000.— lisaks toetusele kehewate kooliealiste laste heaks, endisega kokku Mk. 30.000.000.—“

Rkl. Jaanis'e ettepanek: „Suurendada haridusministeeriumi kooliosakonna eelarwe summa peatükk III. § 34 — hariduslikud kulud — 200.000 marga wõrra, tõstes seda summat 19.634.100 marga pealt 19.834.100 marga peale.“ Suurendamine olewat tarwis eelolewal suwel korraldatawa Eesti-Soome-Ugri kongressi toetamiseks.

Rkl. Bauer'i ettepanek: „Suurendada haridusministeeriumi eelarwe peatükk III. § 34 — 150.000 marga wõrra — usuõpetuse kursuste korraldamiseks keskkooli õpetajaile Tartu ülikooli juures.“

Rkl. Weberman'i ettepanek: „Haridusministeeriumi eelarwes peatükk IV. § 15 — kultuurilist toetust — suurendada 2.000.000 marga wõrra, toetuseks Eesti spordiliidule — Pariisi olümpiaadist osawõtmise kulude osaliseks katmiseks.“

Eelarwe-komisjoni poolt on paralleel-ettepanek peatükk IV. § 15 — kultuurilise toetuse alal, „Endla“ teatri toetuseks. Ühelt poolt on ette pandud 400.000 marka, teiselt poolt — 300.000 marka. Kui 400.000 marka määratakse, siis oleks selles peatükis kulu 34.510.600 marka, teisel korral — 34.410.600 marka.

Rkl. Jaanis'e ettepanek: „Suurendada haridusministeeriumi kunsti- ja teaduseosakonna eelarwe summasid — peatükk IV, § 15 — kultuuriline toetus — 60.000 marga wõrra, tõstes seda summat 34.510.600 marga asemel 34.570.600 marga peale. Nimetatud summa on tarwis selleks, et Tartu ülikooli filosoofia teaduskonnas korraldada Hiina teaduse üle loenguid.

Rkl. Gustawson'i ettepanek: „p. IV. Teaduse- ja kunstiosakonnas § 15 — kultuuriline toetus: toetussumma „rahwalikkude näitemängude toetamiseks“ Mk. 600.000.— ümber nimetada: „näitemängu edendamiseks tööliste hulgas“ — Mk. 600.000.—“

Rkl. Weberman'i ettepanek: „Teen ettepaneku haridusministeeriumi eelarwes, peatükk IV, § 15, kultuurilist toetust suurendada Mk. 1.300.000.— wõrra (Saksamaal õppiwate stipendiaatide stipendiumide suurendamiseks 2500 marga wõrra kuus).“

Rkl. Jaanis'e ettepanek: „Suurendada haridusministeeriumi teaduse- ja kunstiosakonna eelarwet — peatükk IV, § 90 — segakulud 20.000 marga wõrra, tõstes seda summat 70.000 marga pealt 90.000 marga peale.“ Tartu ülikooli põhikirja väljatöötamisega ühenduses olewate kulude katmiseks.

Asun nende paranduste hääletamisele.

Kõigepealt tuleb hääletamisele Riigikogu liikme Jõeäär'i ettepanek haridusministeeriumi keskasutuse eelarwe vähendamise kohta. Kas soowib härra Jõeäär, et mina panen kogu ettepaneku ühe korraga hääletamisele? (A. Jõeäär, sd.: Palun paragrahwide kaupa hääletada.) Nõutakse paragrahwide kaupa hääletamist. Sellepärast panen hääletamisele haridusministeeriumi keskasutuse § 1 — palkade arwel vähendada 280.000 marga wõrra. (Hääletatakse.) Wähendamis-ettepaneku poolt on antud 28, wastu 29 häält, — sellega on ettepanek tagasi lükatud. (J. Soots, põl.: Sedelitega hääletada!) Nõutakse sedelitega hääletamist, kodukorra järele on selleks õigus. Palun sedelid wälja jagada. Need Riigikogu liikmed, kes vähendamise poolt, kirjutawad sedelile sõna „poolt“, kes wastu — sõna „wastu“. Kas on kõik Riigikogu liikmed sedelid ära andnud? Kas tehakse ettepanekuid häältelugemise korra kohta? (Hüüded: Juhatuse hooleks jätta!) Selle wastu ei waielda. Palun siis juhatuse liikmeid kohale asuda, et hääled ära lugeda. (Loetakse hääli.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: vähendamis-ettepaneku poolt on antud 34 häält, wastu 37, — sellega on ettepanek tagasi lükatud.

Keskasutuse § 4 kohta on weel Riigikogu liikme Jõeäär'e ettepanek vähendada esitussummat 10.000 marga wõrra.

(Hääletatakse.) Wähendamise poolt on antud 18 häält, wastu 32 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb haridusministeeriumi majandusosakonna § 1 — palgad — vähendada 140.000 marga wõrra. (J. Laidoner, põl.: Palun sõna hääletamise korra kohta!) Sõna ei saa mina mitte anda, kuna hääletamine praegu käsil on. Sõna oleks wõidud hääletamise korra kohta saada enne hääletamisele asumist ja siis oma seisukohad wäljendada. Ma ütlen siin ära, mille kohta hääletamine käib ja igauks wõib sellepärast ka seisukohta wõtta. (J. Soots, põl.: Uus kord!) Mingisugust uut korda ei ole, ma palun siin mitte waidlema hakata. Ette on pandud majandusosakonna § 1. vähendada 140.000 marga wõrra. (J. Laidoner, põl.: Mis asja kohta see käib? — J. Soots, põl.: Segi, kui sodi! — Naer.) Majandusosakonnas on palkasid ette nähtud üldsummas 1.400.000 marka. Riigikogu liige härra Jõeäär on teinud ettepaneku vähendada neid 140.000 marga wõrra. Põhjusti ei ole ettepanekust mitte lähemalt ära tähendatud, sellepärast et ettepaneku tegemisel on juba põhjendused ette kantud ja Riigikogu liikmed, kes on jälginud läbirääkimisi, wõiwad neid teada. Nii, et mingisugust põhjust ei ole siin pikemaid läbirääkimisi pidada, kuna siin juba küllalt enne on waieldud. Sellepärast panen § 1. palkade vähendamise — hääletamisele. (Hääletatakse.) Selle ettepaneku poolt on antud 13 häält, wastu — 25, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Edasi on Riigikogu liige Jõeäär ette pannud vähendada majandusosakonnas § 8 — kantseleikulused — 64.500 marga wõrra. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Edasi on ettepanek majapidamise kulused — 35.600 marga wõrra vähendada § 9-das. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Edasi on ettepanek — vähendada § 11 — sõidu- ja weoabinõud — 268.000 marga wõrra. (Hääletatakse.) Selle ettepaneku poolt on antud 34 häält, wastu 25, seega on ettepanek wastu wõetud. (Hüüded: Kinniselt hääletada!) Kinniselt hääletada ei saa, sest et häälte wahekord seda ei luba.

Hääletamisele tuleb kooliosakond, § 8, ettepanek — vähendada kantseleikulusid 34.600 marga võrra. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Edasi on ettepanek Riigikogu liikme härra Jõeäär'e poolt — kunsti- ja teaduseosakonnas, § 8 — kantseleikulusid vähendada 322.900 marga võrra. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Koosseisude kohta on ettepanek tehtud Riigikogu liikme härra Jõeäär'e poolt — välja jätta ministri abi koht kuu-palgaga 28.800 marka ja wastawalt vähendada keskasutuse selle jaoks antud kulusid — § 1 — 374.400 marka. (Hääletatakse.) Poolt on antud 35, vastu 25 häält, seega on ettepanek vastu võetud. (Wahelhüüe: Kinniselt hääletada!) Kinnist hääletamist ei saa olla, kuna häälte wahekorid seda ei luba. Sellega on siis ühes kohaga ka krediit kustutatud.

Edasi on Riigikogu liikme Jõeäär'i poolt tehtud ettepanek üles võtta teaduse- ja kunstiosakonna juhataja palk, kuus 25.200 marka ja wastawalt suurendada teaduse- ja kunstiosakonna jaoks antud krediiti — § 1 — 327.600 marga võrra. Et aga siin wastawas seaduses kindlad kohad ette nähtud on, siis tähendab, et kui ministri abi koht välja langes häälteenamusega, et tema mitte ära ei kao, waid wakantseks jääb. Niisamuti saan mina aru, et see ettepanek palka määrata teaduse- ja kunstiosakonna juhataja jaoks, on tehtud, ilma, et tema wastuwõtmisel saadaks kohtade sennist arwu muuta, sest, et need juba seaduses olemas on. (J. Soots, põl.: Niisugust seadust ei ole!) Seadus on olemas! Mina palun aga mitte wahelerääkimistega mind segada, ega Teie sellega ühtegi kohta juurde ei tee, ega seadust ei muuda. Ma panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Poolt on antud 17 häält, vastu — 8, seega on ettepanek vastu võetud.

Edasi tuleb hääletamisele rkl. Gustawson'i ettepanek: „Peatükk II, § 15 — kultuuriline toetus suurendada Mk. 15.000.000 võrra ja võtta Mk. 25.440.000. — asemel Mk. 40.440.000.—

Suurendus Mk. 15.000.000 lisaks toetusele kehwaremate kooliealiste laste heaks, endisega kokku Mk. 30.000.000.—“ (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt

on 23 häält, vastu — 27, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Jaanis'e ettepanek — suurendada haridusministeeriumi kooliosakonna summa — peatükk III, § 34 — hariduslikud kulud — 200.000 marga võrra, tõstes seda summat 19.634.100 m. pealt 19.834.100 marga peale. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 15 häält, vastu — 18, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Bauer'i poolt tehtud ettepanek: suurendada haridusministeeriumi eelarwe peatükk III, § 34 — 150.000 marga võrra, usuõpetuse kursuste kulude katmiseks Tartu ülikooli juures. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 31 häält, vastu — 22, seega on ettepanek vastu võetud.

Hääletamisele tuleb rkl. Weberman'i ettepanek: haridusministeeriumi eelarwe peatükk IV, § 15 — kultuuriline toetus — suurendada 2.000.000 marga võrra, toetuseks Eesti spordiliidule Pariisi olümpiaadist osawõtmise kulude osaliseks katmiseks. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tulewad ettepanekud eelarwe-komisjoni poolt ptk. IV § 15 — kultuurilise toetussummade asjus. Esimene ettepanek on määrata Pärnu „Endla“ teatrile toetust 400.000 mk., sel korral oleks see summa 34.510.600 mk. Teine ettepanek on määrata — „Endla“ teatrile 300.000 mk., seega oleks siis summa 100.000 marka üldsummast vähem. Panen esimese ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Poolt on 15, vastu — 26 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Panen teise ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Enamus on poolt. (Wahelhüüe paremalt poolt: Ei ole! Hääled ära lugeda.) Soowitakse hääle ära lugemist. (Hääletatakse.) Poolt on 34 häält, vastu 22 häält, seega on määratud „Endla“ teatrile 300.000 mk. ja peat. IV § 15 on 34.410.600 marga suuruses vastu võetud.

Hääletamisele tuleb rkl. Jaanis'i ettepanek — suurendada haridusministeeriumi kunsti- ja teaduseosakonna eelarwe summasid ptk. IV, § 15 — kultuuriline toetus 60.000 marga võrra, tõstes seda summat 34.510.600 marga asemele 34.570.600 marga peale. (Hääleta-

takse.) Ettepaneku poolt on 11, vastu — 24 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Gustawson'i ettepanek: „P IV. Teaduse- ja kunstiosakond § 15 kultuuriline toetus: toetussumma „rahwalikkude näitemängude toetamiseks 600.000 mk.“ ümber nimetada: „näitemängude edendamiseks tööliste hulgas 600.000 mk.“ (Hääletatakse.) Enamus on vastu. (Hüüded kohtadelt: Ära luge! Asun uuesti hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 27, vastu — 25 häält, seega on ettepanek vastu võetud. (Wahelhüüe paremalt poolt: Sedelitega.) Nõutakse sedelitega hääletamist. Kodukorra järele on see võimalik. Palun sedelid välja jagada. Kas tehakse häältelugemise kohta ettepanekuid. (Hüüded kohtadelt: Rühmade esitajad. — Juhatus hooleks.) Kui tehakse ettepanekuid, siis palun teha kirjalikult.

Kirjalik ettepanek on tehtud kindral Soots'i poolt; lugema wolitada... (J. Soots, põl.: Lugema wolitada rühmade esitajad.) No seda peab autor küll ise lugema. (Hulgalised hüüded kohtadelt. Naer.)

E. Weberman (rhsw.): Teen ettepaneku häältelugemiseks wolitada kindral Soots'i ja kommunist Luts'i. (J. Soots, põl.: Palun sõna ettepaneku põhjendamiseks.)

Juhataja J. Tõnisson: Ettepaneku põhjendamiseks on sõna rkl. Soots'il. (E. Weberman, rhsw.: Kas minu ettepaneku toetamiseks?)

J. Soots (põl.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina tegin oma ettepaneku sellepärast, et meie põllumeeste rühmal ei ole mingisugust esitust juhatuses, ja selle tõttu ei ole meil mingisugust põhjust juhatuses tegewust usaldada, sellepärast tegin ettepaneku rühmade esitajaid häältelugemiseks wolitada.

Mis puutub rkl. Weberman'i ettepanekusse, siis saan mina nii aru, et kui kedagi isikut ette pannakse, siis peab selle poolt enne nõusolek olema. Mina ei ole oma nõusolekut mitte andnud ja ei anna, sellepärast arwan, et rkl. Weberman'i ettepanek, kui alusetu, ära langeb.

Juhataja J. Tõnisson: Kuna Riigikogu liige kindral Soots loobub kandideerimast, siis langeb rkl. Weberman'i ettepanek ära ja jääb üks ettepanek — määrata häältelugejateks rühmade esitajaid, ning teine ettepanek — jätta häältelugemine juhatus hooleks. (Hulgalised hüüded kohtadelt. Chr. Kaarna, tõer.: Kommunistid küll niisugust mürglit ei teinud!) Panen hääletamisele ettepaneku häältelugemine jätta juhatus hooleks. (J. Soots, põl.: See on suusõnaline ettepanek, seda ei saa hääletada.) See on minu asi, kas ma kirjalliku ettepanekut nõuan, või lepin suusõnalise ettepanekuga. (J. Soots, põl.: Aga minu käest nõuti kirjalliku ettepanekut.) Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Kes on selle ettepaneku poolt, et häältelugemist rühmade esitajate hooleks jätta? (Hääletatakse.)

Hääletamise tagajärjed on järgmised: ettepanek — häältelugemine jätta juhatus hooleks — on saanud poolt 36, vastu — 20 häält; teine ettepanek — rühmade esitajate hooleks — on saanud poolt 21, vastu 27 häält. Seega on esimene ettepanek vastu võetud. Palun juhatus liikmeid häältelugemisele asuda. (Loetakse hääli.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: ettepaneku poolt on 29, vastu 43 häält, erapooletuid — 1, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Weberman'i ettepanek: „Peatükk IV, § 15 — kultuuriline toetus suurendada 1.300.000 mk. võrra — Saksamaal õppivate stipendiaatide stipendiumide suurendamiseks 2.500 marga võrra kuus.“ (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek vastu võetud.

Hääletamisele tuleb rkl. Jaanis'e ettepanek: „Suurendada haridusministeeriumi teaduse- ja kunstiosakonna eelarwet — peat. IV, § 90 — segakulud — 20.000 mk. võrra, tõstes seda summat 70.000 marga pealt 90.000 marga peale.“ Tartu ülikooli põhikirja väljatöötamisega ühenduses olewate kulude katmiseks. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek vastu võetud.

Sellega on kõik parandused hääletatud. Nende täienduste ja muudatuste tagajärjel muutub üldine summa eelarwes

— 581.431.800 mk. pealt 582.495.000 marga peale, misjuures siis wastawad muudatused üksikutes peatükkides tulewad teha.

Panen hääletamisele haridusministeeriumi korrallised kulud kokkuwõttes, nagu ma ette kandsin ühes koosseisuga. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on haridusministeeriumi koosseis ja korrallised

kulud kogusummas 582.495.000 marka wastu wõetud.

(Hüüded: Lõpetada!) Ettepanek on tehtud koosolekut lõpetada. Teisi ettepanekuid ei ole, selle ettepaneku wastu ei waielda, loen selle ettepaneku wastu wõetuks.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 12.55 min. päewal.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **J. Tõnisson.**

Abisekretäär **J. Wain.**